

KUUM

AFP

JUUTIDE
PÄÄSTEINGEL:
Rootsi diplomaat
Raoul Wallenberg.

CIA kuulis eestlaselt Wallenbergi elusolekust

Kas Eesti mehe poolt 1957. aastal räägitud jutus peitub tõde
Rootsi diplomaadi Raoul Wallenbergi kadumisest Venemaal?

OMU SAMI
TEEMISTUSES

... on 3. osa
artiklarjast
eestlastest
USA luures.

Tarmo Vahter

tarmo.vahter@ekspress.ee

Teise maailmasõja üheks kõige tuntumaks saladuseks on jäänud Rootsi diplomaadi **Raoul Wallenbergi** saatus. SEB-panka, Ericssoni ja Saabi juhtinud perekonna võsu läks 1944. aastal Ungarisse, päästma juute kindlast surmast Saksa koonduslaagrites.

Ennast Budapestis sisse seadnud Wallenberg jagas tuhandeid tunnistusi, mis võtsid selle saaja Rootsi kuningriigi kaitse alla. Kui Punaarmee oli talvel 1945 Ungari vallutanud, läks Wallenberg marssal **Rodion Malinovski** peakorterisse ja jäi kadunuks.

Nõukogude Liit heitis Wallenbergi saatusele esimest korda valgust Hruštšovi sulaaajal. 7. veebruaril 1957 avaldatud info kohaselt suri Wallenberg Moskvas Lubjanka vanglas kaks aastat pärast sõda. 34aastase mehe surma väidetavaks põhjuseks oli infarkt.

Teise maailmasõja üheks kõige tuntumaks saladuseks on jäänud Rootsi diplomaadi **Raoul Wallenbergi** saatatus. SEB-panka, Ericssoni ja Saabi juhtinud perekonna võsu läks 1944. aastal Ungarisse, päästma juute kindlast surmast Saksa koonduslaagrites.

Ennast Budapestis sisse seadnud Wallenberg jagas tuhandeid tunnistusi, mis võtsid selle saaja Rootsi kuningriigi kaitse alla. Kui Punaarmee oli talvel 1945 Ungari vallutanud, läks Wallenberg marssal **Rodion Malinovski** peakorterisse ja jäi kadunuks.

Nõukogude Liit heitis Wallenbergi saatusele esimest korda valgust Hruštšovi sulaajal. 7. veebruaril 1957 avaldatud info kohaselt suri Wallenberg Moskvas Lubjanka vanglas kaks aastat pärast sõda. 34aastase mehe surma väidetavaks põhjuseks oli infarkt.

Salapärane kohtumine Vorkutas

Ent paar nädalat pärast Nõukogude Liidu avaldust, 19. veebruaril 1957, toimus Lääne-Saksamaal Münchenis huvitav kohtumine. Sellest võtsid osa USA armee valve- ja tööteenistuses teenivad eestlased **Romulus Mandel** ja **Endel Lipping**.

Kolmas osaline oli Luure Keskagentuuri CIA agent, kelle isik on endiselt saladus. Tema poolt jutuajamise kohta koostatud ettekanne aga asub USA rahvusarhiivis, kust Ekspress sai selle koopia.

Eestlane Mandel rääkis CIA mehele, et tutvus hiljuti **Wallensteini**-nimelise sakslasega. Wallenstein oli äsja vabanenud Nõukogude vangipõlvest ja elas nüüd kas Heidelbergis või Maini-äärses Frankfurdis. Ta töötas telefonivabrikus.

Teise maailmasõja ajal oli Wallenstein ametis Kolmanda Reich'i saatkonnas Bukarestis. Venelased võtsid mehe kinni ja mõistsid ta 25 aastaks vangi. NKVD saatis sakslase Komisse Vorkuta vangilaagrisse.

Wallenstein pajatas Mandelile, et ta kohtus Vorkutas Raoul Wallenbergiga. Aasta oli siis kas 1955 või 1956. Sakslase sõnul oli kindlasti tegemist Rootsi diplomaadiga.

Kas eestlaste poolt edasi räägitud jutt võis vastata tõele? CIA agent möönab oma raporti lõpus, et ta pole suuteline loo tõele vastavust kontrollima.

Eestlaste osa legendi sünnis

Gorbatšovi perestroika ajal tagastas Nõukogude Liit Wallenbergi perekonnale osa mehe isiklike asju, sealhulgas passi. Vene allikate väited tema surma põhjustest on jäänud tänaseni vastukäivateks, alustades mahalaskmisest ja lõpetades mürgitamisega. Ametlik Moskva püsib kindlalt seisukohal, et rootslane suri 17. juulil 1947.

Selle kiuste või just seetõttu on Wallenbergi saatuse kohta liikvel arvukalt legende. Mõne tunnistaja sõnul istunud ta kusagil Nõukogude laagrites veel 1960ndatel ja isegi 80ndatel aastatel. Kinnitust pole need väited leidnud.

Nii jääb CIA talletatud info eestlaste esimeseks, aga mitte viimaseks panuseks Raoul Wallenbergi müüdi loomisesse.

2001. aastal esietendunud ooperiga "Wallenberg" tegi helilooja **Erkki-Sven Tüür** kuulsast rootslasest ka akadeemilise muusikakultuuri kangelase.